

Profesora Ojāra Neilanda piemiņas lasījumi

AUGUSTS RUPLIS

2. aprīlī RTU MLĶF notika profesora Ojāra Neilanda (8.04.1932–17.10.2003) piemiņas lasījumi. Fakultātes vecais korpuss pulcināja gandrīz pilnu 101. klausītāvu.

Uz lasījumiem bija ieradies vairākums 50. un 60. gadu absolventu, pašreiz strādājošie ievērojamākie Latvijas ķīmiķi, fiziķi un pensionāri.

Akadēmiķis Jānis Stradiņš, kas studēja ķīmiju LVU vienā laikā ar Ojāru Neilandu ķīmiķu teorētiku grupā, īsos, bet kodolīgos ievadvārdos pastāstīja par profesora dzīvi un darbu, par kolēģiem, par laikmetu, kurā ritēja viņa dzīve, par ceļu, kuru viņš gāja kopā ar domubiedriem, skolniekiem un sekotājiem, sasniedzot augstākās zinātnes virsotnes.

Profesors Ojārs Neilands kā Organiskās ķīmijas katedras vadītājs noslēdza šīs katedras vēsturi, kuras priekšgājēji bija Pauls Valdēns, Karls Bišofs, Valdemars Fišers un Gustavs Vanags. Ojārs Neilands salīdzinājumā ar viņiem katedru vadīja visilgāk (1973–1999). Viņš bija arī Diketonu problēmu laboratorijas vadītājs, un kopā ar katedras darbiniekiem veica nozīmīgus zinātniskos pētījumus un periodiski organizēja starptautiskas zinātniskas konferences. Ojāra Neilanda vadībā izstrādātas daudzas zinātņu doktora disertācijas (28), divi viņa skolnieki kļuvuši par habilitēto zinātņu doktoriem (V. Kampars un S. Trusovs). Atšķirībā no daudziem izciliem latviešu ķīmiķiem laikabiedriem Ojāra Neilanda zinātnisko interešu lokā bija tādu organisko savienojumu sintēze, struktūras un īpašību pētījumi, kas saistīti ar jauniem atklājumiem modernajā zinātnē un tās praktisko izmantojumu. Viņš izvirzījās pasaules ķīmijas zinātnes priekšplānā, kopā LZA Fizikālās enerģētikas institūta līdzstrādniekiem E. I. Siliņu (1927–1998) un I. Muzikanti veicot pētījumus par jaunsintezētiem organiskiem savienojumiem ar neparastām elektrofizikālām un optiskām īpašībām.

Ilgus gadus Ojārs Neilands lasīja lekcijas organiskajā ķīmijā. Līdzās citiem darbiem Ojārs Neilands sarakstīja un izdeva oriģinālu mācību grāmatu «Organiskā ķīmija», kura no līdzšinējām atšķīrās ar jaunu pieeju materiāla izklāstā. Uzsvārs tika likts uz organisko savienojumu funkcionālām īpašībām. Vēlāk izrādījās, ka tāda pieeja gludina auglīgu ceļu uz materiālzinātnes problēmu risinājumiem, kas pašreiz ir prioritārais pētījumu virziens Latvijā. 1990. gadā mācību grāmatu pārtulkoja krievu valodā, un PSRS Augstākās izglītības ministrija to ieteica izmantot kā mācību līdzekli visās PSRS augstskolās.

Jānis Stradiņš, vērtējot Ojāra Neilanda dzīvi un darbu kopumā, izteica domu, ka viņa dzīves dominante, pati augstākā vērtība bija zinātne – organiskā ķīmija. Ar tādu pašu dominantu strādāja un dzīvoja kāda cita ķīmijas fakultātes profesore fizikālķīmīķe Lidija Liepiņa (1891–1985), kura,

tāpat kā Ojārs Neilands, nesusi Latvijas vārdu pasaulē. Savas runas nobeigumā Jānis Stradiņš novēlēja Latvijas ķīmiķiem turpināt šajā dienā iedibināto un līdzās G. Vanaga un A. Ieviņa lasījumiem pievienot Ojāra Neilanda lasījumu tradīciju.

Pēc ievadvārdiem tika nolasīti divi zinātniski referāti. Fakultātes dekāns profesors V. Kampars savā priekšlasījumā pastāstīja par izmaiņām fakultātes struktūrā. Tagad galvenie ķīmijas mācīšanas un zinātniskie pētījumi sakopoti Vispārējās ķīmijas katedrā un Lietišķās ķīmijas institūtā, kuru vadītājs ir profesors V. Kampars. Zinātniskie pētījumi koncentrēti ap jaunsintezēto savienojumu izmantošanu tādu materiālu izgatavošanā, kuriem paredzētas vēl nebijušas īpašības, kas ir ļoti svarīgi tautsaimniecībā. Šis virziens turpina Ojāra Neilanda sāktu. Arī Fizikālās enerģētikas institūta profesore I. Muzikante savā priekšlasījumā pievērsās Ojāra Neilanda zinātniskajam mantojumam un parādīja ceļus, kā tie šodien attīstās tālāk.

Pēc kafijas pauzes lasījuma dalībnieki devās uz Ziepniekkalna kapiem, lai noliktu ziedus Ojāra Neilanda atdusas vietā.

Pateicoties lasījumu organizētājiem – RTU MLĶF un Lietišķās ķīmijas institūtam –, pasākuma dalībnieki varēja saņemt grāmatu «Latvijas Zinātņu akadēmijas akadēmiķis Ojārs Neilands», kas izdota sērijā «Latvijas zinātnieki». Grāmatu sastādījusi Ojāra Neilanda meita Maija Neilande un Ilze Veldruma. Grāmatā ir īsas ziņas par Ojāra Neilanda dzīvi un darbu (latviešu un angļu valodā), V. Kampara, R. Valtera un B. Adamsones ievads, fotogrāfijas kopā ar kolēģiem un tuviniekiem, kā arī biobibliogrāfija, kurā apkopoti Ojāra Neilanda publicēto un npublicēto, rediģēto, recenzēto un sastādīto darbu, izgudrojumu autorapliecību un viņa vadībā izstrādāto disertāciju bibliogrāfiskie apraksti. Uzrādīta arī literatūra par viņa dzīvi un sabiedrisko darbību.

Verot glīti noformētās grāmatas lappuses un atsaucot atmiņā Jāņa Stradiņa pārdomas par Ojāra Neilanda dzīvi un darbu, izraisās gūzma asociāciju, apbrīnas un lepnuma jūtas par to spožo Rīgas ķīmiķu plejādi, kuri aizejot ierakstījuši savus vārdus pēdējo gadsimtu ķīmijas zinātnes vēsturē – Vilhelms Ostvalds, Pauls Valdēns, Mečislavs Centneršvērs, Lidija Liepiņa, Gustavs Vanags, Alfrēds Ieviņš, Mārtiņš Straumanis, Bruno Jirgenšons, Ojārs Neilands. □